

Oponentský posudek na rigorózní práci

Mgr. Zuzana Vernerová

Suburbanizační vlivy v České republice. Ideál bydlení mladé generace

Katedra teorie kultury (kulturologie)

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Oponent

PhDr. Jan Vávra, Ph.D.

Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

Ekonomická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Shrnutí práce

Rigorózní práce o délce 121 stran se věnuje problematice suburbanizace z perspektivy kulturologie s důrazem krajinu a koncepci udržitelného rozvoje. Na teoretickou část navazuje empirické sociologické šetření, jež se zabývá vnímáním suburbanizace mladými obyvateli ČR, jejich ideálem bydlení a hodnocením určitých jevů se suburbanizací spojených.

Teoretická část

Teoretická část začíná představením urbanizačních procesů od 19. století a teoretiků urbanizace, s důrazem na díla českých poválečných klasiků Emanuela Hrušky a Ladislava Žáka. Dále pokračuje současnou suburbanizací v ČR a jejími souvislostmi, včetně možných sociálních, krajinářských a dopravních problémů. Zde bych rád ocenil myšlenku volné krajiny jako nikoli neomezeného zdroje, jenž je důležitý po psychické stránce. Poslední část kapitoly věnované suburbanizaci se zabývá komerční suburbanizací, především s ohledem na její negativní souvislosti. Následuje kapitola věnovaná krajině, jejím proměnám, vnímání a novým rolím. Autorka staví v této (i předchozí) kapitole na pracích českých krajinářských takřka již klasiků, jakými jsou např. Ivan Dejmal, Petr Sklenička, Václav Cílek nebo Miloslav Lapka. Tento výběr je velmi reprezentativní, takže se obejde i bez dalších důležitých autorů, jakými jsou například Hana Librova nebo Karel Stibral. Nicméně u tématu suburbií a nových rolí krajiny nelze opominout zásadní přínos botanika Jiřího Sádla.

Kapitola věnovaná udržitelnému rozvoji shrnuje důležité mezníky tohoto přístupu (od Mezí růstu přes Our Common Future po Summit Země) a vysvětluje tuto koncepci. Oceňuji, že autorka zahrnuje i koncepcí udržitelného života, udržitelného ústupu a Šmajsovu evoluční ontologii, nicméně mi v této části schází alespoň stručná informace o tom, co se dělo s koncepcí udržitelného rozvoje po summitu v Riu de Janeiro v roce 1992, a to především v souvislosti s nedávnou ekonomickou krizí. K Mezí růstu je vhodné dodat, že technologické změny a zpomalení populačního růstu opravdu měly za následek to, že se prvotní katastrofické projekce nekonaly, což je silný (byť nedokonalý) argument technologických optimistů.

V následující krátké kapitole se autorka zabývá některými principy udržitelnosti v urbanistické praxi a poukazuje na zelený urbanismus, eko-komunity nebo snahy o občanské oživení stávajících měst. Závěrem pak ovšem velmi správně argumentuje, že ani např. energeticky nenáročná stavba problém suburbanizace (zábory půdy, nutnosti dojíždět) neřeší.

I přes drobné výtky považuji teoretickou část práce za zdařilý úvod do problematiky suburbanizace, s ohledem na krajinu souvislosti a možnosti udržitelného rozvoje.

Empirická část

Empirický výzkum se zabývá otázkou, jaký je ideál bydlení dnešní mladé generace a jak vnímá krajinu a suburbanizaci. Autorka zvolila metodu dotazníkového šetření, dotazovány byly dvě skupiny respondentů do 35 let – jednak soubor 360 respondentů z celé ČR (dotazník formou ankety na internetu), dále pak 122 respondentů ze Středočeského kraje (osobní dotazování). Autorka sama přiznává, že její výběrový soubor není zcela reprezentativní a není zcela vyvážený (např. poměr žen a

mužů) a podrobně diskutuje výhody a nevýhody vyplňování dotazníku přes internet. Vzhledem k tomu, že tato rigorózní práce nebyla součástí většího výzkumného projektu s dostatečnými finančními prostředky, považuji metodiku výběru i způsob dotazování za zcela adekvátní. Kvalitu výběru potvrzuje i to, že opravdu většina dotazovaných v krátkém časovém horizontu počítá s tím, že bude hledat bydlení.

Stručně shrnu vybrané výsledky. Jako ideál bydlení se nejčastěji opakuje model bydlení ve městě a vlastnictví rekreačního objektu mimo město, následují přibližně stejně preferované kombinace bydlet a pracovat ve městě a bydlet mimo město, ale pracovat ve městě. Bydlení i práce mimo město nejsou příliš lákavé. Mezi respondenty také mírně převažuje negativní názor na možnou suburbanizaci jejich ideálního bydlení mimo město. Dále mezi nimi panuje velká shoda na tom, že nejzávažnějším problémem je úbytek volné krajiny, nicméně jednotlivé příčiny (např. satelitní města, logistické haly, dopravní stavby) již respondenti nehodnotí tak negativně. Jako nejpreferovanější způsob dopravy je uváděna doprava automobilová, byť její převaha nad hromadnou dopravou není příliš velká. Ukazuje se, že nejžádanější vybaveností v místě bydliště je obchod a škola, respektive školka. Co se týče přírodních struktur, volná krajina je preferována především u těch, kteří by chtěli žít mimo město. V závěru dotazníku nabídla autorka respondentům fotografie komerční a obytné suburbanizace a nechala je tyto fotografie ohodnotit do otevřených otázek. V textu práce předkládá různé komentáře (od pozitivních po negativní, které převažují) a konstatuje hloubku zamyšlení některých respondentů. V závěru výsledkové části se autorka zamýšlí nad předem jasně stanovenými hypotézami a v zásadě je spíše vyvrací. Za zajímavé zjištění považuji zejména oblibu kombinace bydlení ve městě a vlastnictví rekreačního objektu mimo město. V závěru práce autorka shrnuje hlavní body teoretické části a zjištění z empirického výzkumu a zamýšlí se nad sociálními souvislostmi suburbanizace a možnými budoucími trendy.

Hodnocení empirické části

Velmi kladně hodnotím fakt, že se autorka v práci dotýká určitých paradoxů v názorech respondentů a v současných suburbanizačních procesech. Ačkoli výstavbu nových logistických hal hodnotí převážná část dotazovaných záporně, někteří z nich jsou si vědomi toho, že přináší nová pracovní místa, a že jsou vlastně v dnešní spotřební společnosti velmi důležité. Slovo spotřební zde nepoužívám jako lacinou kritiku, ale jako ilustraci toho, že současná společnost je opravdu postavena na spotřebě a pokud tato výrazně poklesne, propadne i ekonomická úroveň života většiny obyvatel. Dalším zajímavým paradoxem je preference pro bydlení mimo město, ale zároveň nechuť k tomu, aby byl můj domov suburbanizací spolknut. Vyčerpáme-li možnosti koupení nebo zdědění starých domů v menších městech či na venkově, nezbyvá než stavět nové, či dojíždět do práce mnohem více než 20 km. Ani jedno není očividně velmi preferovaná záležitost, ale bude to asi nutnost pro mnoho obyvatel. Oceňuji některé termíny, jimiž autorka popisuje realitu, např. „šťastně zadlužení majitelé rodinných domků“ nebo hodnocení nepovedené suburbanizace jako „ani měst, ani venkov“ v úvodu teoretické části.

Cením si také toho, že autorka nezůstává pouze u obecných popisných statistik, ale snaží se předkládat i analýzu vztahů několika proměnných (např. ideál bydlení dle současného bydlení nebo hodnocení suburbanizačních jevů dle ideálu bydlení). Mám k tomu ovšem drobný kritický komentář. Dle mého názoru, by tato srovnání byla pro čtenáře mnohdy přehlednější v tabulkách a ne v místy složitém textu nebo nepřehledném grafu (např. Graf 10). Co se týče věcných připomínek, další drobnou výtkou je to, že se v textu leckde vyskytují vedle sebe procenta i absolutní počty odpovědí, což je poněkud matoucí. Dovolil bych si také nesouhlasit s tvrzením, že je mediálně propírán nedostatek bytů. Ba přímo naopak, řekl bych, že v médiích se již objevují zprávy, že v některých oblastech je obrovský počet nových volných bytů. Nicméně reklamní tlak na nákup nového bydlení je stále velký.

Nemohu si ovšem odpustit vlastně jedinou závažnější kritickou poznámku k celé práci. V úvodu empirické části textu chybí jakákoli zmínka o předchozích sociologických výzkumech na téma suburbanizace, vnímání krajiny, dopravních zvyklostí apod. Znamená to, že žádné takové výzkumy v ČR provedeny nebyly? Ač nejsem odborníkem na suburbanizaci, jsem přesvědčen, že nějaké

obdobné provedeny byly, a i kdyby nebyly, mělo by to být zmíněno v přehledu literatury. Právě diskuze s obdobnými výzkumy by byla velkým přínosem této práce a mohla by umlčet případné kritiky nereprezentativnosti výběru. Také by mohla odhalit možné změny ve vnímání suburbanizace a ideálu bydlení.

I přes tuto výtku považuji empirickou sociologickou část za kvalitní, přínosnou a uplatnitelnou ve vědecké praxi. Jsem přesvědčen, že po určitých úpravách spočívajících především v doplnění literatury o obdobných výzkumech a statistickém zpracování dat může tato práce být úspěšně publikována v některém z českých recenzovaných časopisů (napadá mě např. oborový časopis *Culturologia*).

Formální náležitosti

Po formální stránce splňuje práce všechny podstatné náležitosti, má kvalitně zpracovanou bibliografii, český i anglický abstrakt a obsahuje bohatou obrazovou přílohu, včetně internetového dotazníku. Diskuze sice není samostatnou sekcí práce, ale je součástí výsledků a závěru, což je akceptovatelné. Dovolím si tedy pouze několik velmi drobných poznámek, které ovšem nekazí celkový dojem z práce. V několika grafech se vyskytuje nekompletní legenda. U citací prací Miloslava Lapky je z neznámých důvodů uváděn v textu i název knihy/článku. A několikrát autorka zaměňuje pomlčku a spojovník, což zde uvádím jen jako upozornění do budoucna, protože spojovník a pomlčku nerozlišuje naprostá většina akademiků.

Otázky k diskuzi při obhajobě

1) Může autorka zkusit odhadnout realitu suburbanizace a dojíždění za prací za 10–20 let? V textu konstatuje, že v zahraničí se již prosazuje „zelený urbanismus“. Na základě srovnání s daty z ostatních států EU můžeme ovšem říci, že automobilem jezdí průměrný obyvatel ČR mnohem méně než např. Němec, Rakušan, Slovinec, či Nizozemec. Já se obávám, že se automobilem bude jezdit čím dál tím více.

2) Jak si autorka vysvětluje přetrvávající oblibu bydlení ve městě a vlastnictví rekreačního objektu na venkově? Nese v sobě tento model nějaká rizika pro města, v nichž dotyční obyvatelé (kteří vlastní chatu či chalupu) bydlí?

Celkové hodnocení

Celkově považuji rigorózní práci Zuzany Vernerové *Suburbanizační vlivy v České republice. Ideál bydlení mladé generace* za zdařilé dílo, jež splňuje všechny formální i věcné nároky a splňuje cíle, které si autorka kladla. Z tohoto důvodu doporučuji práci k obhajobě.

V Kladrubech 13. 11. 2013

Jan Vávra